

Maksuttoman ehkäisyn laajentaminen Kauniaisissa

300/06.01.00/2019

SOTEV 04.09.2019 § 46

Lisätiedot:

johtava ylilääkäri Pia Höglund, puh. 050 379 4491

etunimi.sukunimi@kauniainen.fi

Seksuaaliterveyden edistämisestä säädetään muun muassa terveydenhuoltolaissa, tartuntatautilaissa, laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista ja asetuksessa koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon palveluista. Terveystieteidenlaki säätelee ja ohjaa alueiden ehkäisyneuvontaa ja laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelujen maksutonta järjestämistä.

Väestöliitto, THL ja STM ovat suositelleet kunnille maksutonta ehkäisymenetelmien tarjoamista vuodesta 2006 lähtien. Terveystieteiden- ja hyvinvointilaitoksen Edistä, ehkäise, vaikuta - Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmassa 2014-2020 tämä suositus nousee muun seksuaaliterveyttä edistävän toiminnan ohella ja kohdentuu erityisesti nuoriin ikäryhmiin. Reilu kolmasosa kaikista raskaudenkeskeytyksistä Suomessa tehdään tänä päivänä nuorille, alle 24-vuotiaille naisille.

Kauniaisissa maksuton ehkäisy käynnistyi vuonna 2016. Valtuustoaloitteen pohjalta tarjottiin kaikille alle 21-vuotiaille kauniaisilaisille mahdollisuus maksuttomaan ehkäisyyn. Toiminta on toteutettu osana koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa sekä ehkäisyneuvolaa, jolloin siihen on voitu yhdistää neuvontaa ja keskustelua. Muina seksuaaliterveyttä edistävinä palveluina on käynnistetty seksuaalineuvojan vastaanotot terveysasemalla (2017), SE-RI-tukikeskuksen palvelut seksuaaliväkivaltaa kohdanneille (HUS ostopalvelu, 2018) sekä Lähisuhdeväkivallan tunnistamisohjelman käyttöönotto äitiys- ja lastenneuvolassa (meneillään).

Maksuttoman ehkäisyn vaikuttavuutta raskaudenkeskeytyksiin on valtakunnallisesti tutkittu. Tutkimukset ovat kohdentuneet pitkävaikutteisiin menetelmiin, kuten kierukka ja ehkäisykapselit. Pillereitä käytettäessä käyttäjävirheet (tyypillisesti unohdus) vähentävät tehoa. Vantaalla v. 2013 maksuttoman ehkäisyn laajennettiin 20-25 vuotiaisiin tarjoamalla heille ensimmäinen pitkävaikutteinen menetelmä maksutta. Raskaudenkeskeytysluvat laskivat laajentamisen jälkeen 15-19- vuotiaiden ikäryhmässä 36% ja 20-24 vuotiaiden ikäryhmässä 14%. Myös Kauniaisissa on maksuttoman ehkäisyn käynnistymisen myötä havaittu nuorten, alle 25-vuotiaiden raskauksien ja raskaudenkeskeytyksien (15-49 vuotiaat, Sotkanet) vähentyneen. Viime aikaisen havaintojen perusteella positiivinen kehityssuunta saattaa olla käynnistymässä erityisesti erityisryhmissä.

Nykyisin kunnilla on toisistaan merkittävästi eroavia käytänteitä maksuttomuuden suhteen (**oheismateriaali 1**). Kauniaisissa maksuton ehkäisy on tällä hetkellä rajattu koskemaan ainoastaan alle 21- vuotiaita nuoria, joiden kotikunta on Kauniainen. Kronologinen ikä ei kuitenkaan kerro ihmisen va-

rallisuudesta tai avuntarpeesta. Perusterveydenhuollon valinnanvapaus aiheuttaa riskin palveluista putoamiseen, kun asiakas ei tiedä mistä palvelut löytyvät tai onko lainkaan oikeutettu maksuttomaan ehkäisyyn. On myös käytännön kannalta hankalaa, mitä sääntöä kehenkin asiakkaaseen sovelletaan. Väestöliiton tekemässä kyselyssä (2017) nuoret kertoivat ehkäisyn käyttämättömyyden syyksi 42%:ssa sen, että ehkäisyvälineitä ei oltu hankittu etukäteen. Duodecimin pääkirjoituksessa (2019;135:1325-6) prof. Oskari Heikinheimo suosittelee yli kuntarajojen maksuttoman ehkäisyn laajentamista.

Kokemuksia ehkäisyneuvolatoiminnasta Kauniaisissa

Kauniaisissa ehkäisyneuvolapalvelu toimii kiinteästi äitiysneuvolatoiminnan ohessa. Nuorisovastaanotto toimintaan rinnastettavia ehkäisyneuvolapalveluja järjestetään myös koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon kautta. Valtaosalla ehkäisyasiakkaista ehkäisy aloitetaan terveydenhoitajaan haastattelun jälkehen hormonaalisella suun kautta otettavalla ehkäisyvalmisteella, ns. pilleriehkäisyllä. Tarvittaessa asiakas ohjataan jo ennen ehkäisyn aloittamista lääkärin vastaanotolle. Äitiysneuvolan vastaanotolla on myös mahdollista asentaa kierukka tai asentaa ehkäisykapseleita.

Vuonna 2018 ehkäisyneuvolapalveluja ja maksuttomia ehkäisyvälineitä on käyttänyt n. 70 asiakasta. Heistä valtaosa on asioinut ehkäisyneuvolassa, pienempi osa kouluterveydenhoitajien vastaanotoilla (n. 20 asiakasta). Vuonna 2018 ehkäisyvalmisteista aiheutuneet kustannukset olivat kokonaisuudessaan 7200 eur, tästä 85 % aiheutui pitkäaikaisista ehkäisyvalmisteista, erityisesti hormonikierukoista. Valtaosa (85%) kierukan valinneista naisista oli synnyttäneitä ja joille kierukka asetettiin synnytyksen jälkitarkastukseen liittyen. Myös nuorille naisille on tällä hetkellä tarjolla kierukoita, mutta niiden käyttö on ollut toistaiseksi vähäistä.

Edellä esitetyn perusteella ehdotamme, että nuorten maksuton ehkäisy laajennetaan Kauniaisissa koskemaan 25-vuotiaita ja sitä nuorempia terveydenhuollon asiakkaita alla esitetyn mukaisesti. Palvelu tarjotaan myös kuntavaihtajille ja paikkakunnalla yli vuoden opiskeleville opiskelijaterveydenhuollon asiakkaille (lähinnä lukiot). Menettelytapa varmistaa nuorten yhdenvertaisen kohtelun ja on linjassa muiden lähikuntien menettelytapojen kanssa **(oheismateriaali 2 ja 3)**.

Asiakasmäärän arvioitu lisääntyminen, kustannukset ja resurssit

Kuntavaihtajia ikäryhmässä on heinäkuun 2019 tiedon perusteella ikäryhmässä 17-20-vuotiaat 62 kpl ja ikäryhmässä 18-25-vuotiaat 56 kpl. Lukioissa ulkopaikkakuntalaisia oppilaita ja potentiaalisesti uusia ehkäisyasiakkaita on n. 180-200. Tällä hetkellä alle 10 % nykyisen maksuttoman ehkäisyn asiakkaista on käyttänyt palvelua, joten arviona on, että uusia asiakkaita kouluihin tulee noin 30-40/vuosi.

Aikaisemman kokemuksen perusteella ehkäisyneuvolat ovat suosittu ehkäisyneuvola nuorissa ikäluokissa. Yläasteen ja lukion terveydenhoitajilla on resurssikohdennuksen myötä mahdollisuus tavata ehkäisyasiakkaita aikaisempaa enemmän, joskin tähän saakka asiakkaiden määrä kouluilla on ollut pieni.

Varaudumme myös pitkäaikaisen ehkäisyn suosion lisääntymiseen huolehtimalla lääkäreiden osaamisesta. Pitkäaikainen ehkäisymenetelmä tarjoaa luotettavimman, käyttäjävirheistä vapaan ehkäisyn, myös nuorille naisille. Myös prof. Oskari Heikinheimo suosittelee pitkävaikutteisten menetelmien suosimista erityisesti 20-25 vuotiaiden ikäryhmässä.

Ehkäisy tuotteiden ostokustannukset vuositasona ovat olleet 7200 eur (v. 2018). Yksi raskaudenkeskeytys maksaa HUS:ssa 1000-1500 euroa toteuttamistavasta riippuen. Ehkäisy tuotteiden mahdollinen kasvava kysyntä huomioidaan talousarvioesityksessä.

Vantaalla tehdyssä kyselytutkimuksessa (2018) todettiin, että nuorilla on hyvät tiedot myös pitkäaikaisesta ehkäisystä, mutta tiedon tarve on jatkuvaa. On tärkeää hakeutua nuorten käyttämille tietolähteille (netti) oikean tiedon jakamiseksi. Erityisen tärkeää ehkäisy- ja seksuaaliterveyteen liittyvän tiedon jakaminen on erityisryhmissä, joissa esim. kulttuuriset tai muut syyt vaikeuttavat seksuaalisuudesta ja ehkäisystä keskustelua.

Yhteenveto maksuttoman ehkäisyn laajentamisesta

Alle 25-vuotiaat

- maksutta kupari- tai hormonikierukka tai ehkäisykapseli tai maksutta yhdistelmäehkäisytabletit, minipillerit tai ehkäisyrenkaan 12 kk:n ajaksi, paitsi alle 20- vuotiaat ja sitä nuoremmat kokonaan maksuttomat 21- vuoteen ikään saakka

Muut

- Synnytyksen jälkitarkastuksessa tai raskauden keskeytyksen jälkeen maksutta kupari- tai hormonikierukka tai ehkäisykapseli. Tai yhdistelmäehkäisytabletit, minipillerit tai ehkäisyrenkas 12 kk:n ajaksi.

Päihdehuollon asiakkaat (yhteistyössä päihdehuollon kanssa) maksuton kupari- tai hormonikierukka tai ehkäisykapseli

Maksuttomia kondomeja koulu- ja opiskeluterveydenhoitajilta sekä terveysasemalta vastaanottokäyntien yhteydessä

Oheismateriaali 1: Vertailua kunnittain

Oheismateriaali 2: Maksuton ehkäisy Espoossa

Oheismateriaali 3: Maksuton ehkäisy Vantaalla

Sosiaali- ja terveysjohtaja:

Valiokunta päättää laajentaa ilmaisen ehkäisyn tarjoamisen koskemaan Kauniaisten terveydenhuollon asiakkaita seuraavasti:

- Alle 25-vuotiaat: maksutta kupari- tai hormonikierukka tai ehkäisykapseli tai maksutta yhdistelmäehkäisytabletit, minipillerit tai ehkäisyrenkaan 12 kk:n ajaksi, paitsi alle 20- vuotiaat ja sitä

nuoremmat kokonaan maksuttomat 21- vuoteen ikään saakka

- Muut: Synnytyksen jälkitarkastuksessa tai raskauden keskeytyksen jälkeen maksutta kupari- tai hormonikierukka tai ehkäisykapseli. Tai yhdistelmäehkäisytabletit, minipillerit tai ehkäisyrenkas 12 kk:n ajaksi.
- Päihdehuollon asiakkaat (yhteistyössä päihdehuollon kanssa) maksuton kupari- tai hormonikierukka tai ehkäisykapseli
- Maksuttomia kondomeja koulu- ja opiskeluterveydenhoitajilta sekä terveysasemalta vastaanottokäyntien yhteydessä

Päätös:

Valiokunta hyväksyi päätösehdotuksen.